

УДК 372.851.02, УДК 372.800.4.02

**БОЛШАҚ МАМАН ДАЯРЛАУДА МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУДЫ
АҚПАРАТТАНДЫРУДЫҢ
АТҚАРАТЫН РӨЛІ**

Т.Хакимова, М.Тұрғанжан

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

tyyshtyq.hakimova@gmail.com

Қазіргі замандағы ғылым мен білімнің интеграциясы және ақпараттық-әдістемелік негізде білім беруде, жаңа технологияларларды қолдануда, технологиялық жетістіктерге негізделген электронды үкімет программасын пайдалану білім беруде жетекші рөл атқарады. Осы мақалада оқу үрдісінде мемлекетті басқарудағы ақпараттық технологияны пайдалану оқытудың білім саласындағы мақсаты, міндеттері, оқытуды ұйымдастырудың теориялық негіздері, ұйымдастыру технологиялары қарастырылған.

Мақсат: студенттердің жаңа технологияларларды қолдануда, технологиялық жетістіктерге негізделген мемлекетті басқарудағы ақпараттық технологияны пайдалануды қалыптастыру.

Міндет: Жоғарғы оқу орынында ақпараттық технологиялардың негізгі бағдарламалық-әдістемелік кешенін қолдану мазмұны мен әдістемесін білу.

Ақпараттық – коммуникациялық технология (АКТ) – [Information and Communication Technologies \(ICT\)](#) – тұтынушының ақпаратты жинау, өңдеу, сақтау, тарату, бейнелеу және пайдалану мақсатында біріккен әдістер, программалық-техникалық құрылғылар және өндірістік үрдістер жиынтығы.

Ақпараттық және коммуникациялық технологияның (бұдан былай - АКТ) дамуы мен кеңінен қолданылуы бұл соңғы он жылдағы ғылыми-техникалық революция мен әлемдік дамудың ауқымды тенденциясы болып табылады. АКТ пайдалану бәсекелес экономиканы көтеру үшін, әлемдік жүйедегі оның мүмкіндіктерін кеңейтуге, жергілікті басқару мен мемлекеттік басқарудың тиімділігін жоғарылату үшін шешуші роль атқарады. Эксперттердің жобалауынша, мемлекеттік басқаруға ақпараттық-коммуникациялық технологияның (АКТ) енгізілуі экономиканың дамуын тездетеді, бюрократиялық үрдістер шығыны азаяды, мемлекеттік ведомстволардың еңбек өнімділігі мен жұмыстарының тиімділігін арттырады және азаматтық қоғамды қалыптастыруда әртүрлі реттегі ақпараттарды алуда халықтың мүмкіндіктерін кеңейту, мемлекеттік қызметтерді тиімді етіп құру, бюрократиялық барьерлердің әлсіреуіне әкеледі. Мемлекеттік басқарудың функцияланған жүйесінің тиімділігі келесі бағыттар бойынша анықталуы мүмкін:

- мекемелер мен азаматтар арасындағы өзара қарым-қатынас;
- мекемелердің ішкі жұмыстары;
- билік ұйымдарының бір-бірімен өзара қарым-қатынасы;
- Ақпараттық коммуникациялық технологияның енуі азаматтар мен мекемелердің мемлекеттік билік ұйымдарымен өзара қарым-қатынасының тиімділігін арттырады. Билік ұйымдарының жұмысы туралы ақиқат, оперативті, толық өзекті ақпараттар веб-сайтта жазылған. Бұл азаматтар мен қажетті ақпараттарды іздеуді қысқартады, мемлекеттік қызметкерлердің ақпараттарды түсіндіруге кететін уақыттарын азайтады, сонымен қатар көптеген кететін қателерді азайтады.

- Сонымен бірге азаматтар мен мекемелер Интернеттің көмегі арқылы сұраныс жіберіп және анықтамалар ала алатындай мүмкіндіктері, мемлекеттік басқару ұйымына қарастырылған заң бойынша есеп бере алатындай болуы керек. Бұл үшін сұраныстардың жағдайын тексеріп отыру керек.
- АКТ негізінде «бір терезе қағидасы» деп аталатын барлық деңгейдегі ұйымдармен өзара қарым –қатынасы бір нүкте арқылы енеді.
- АКТ енгізуде тікелей экономикалық эффект байланысты:
 - бұрынғы сақталынған құжаттарға қатысты ауданды босату;
 - құжаттармен жұмыс істеуде қызметкерлердің қысқару санымен;
 - мемлекеттік басқару ұйымдарының бизнес-үрдістерінің орындалу уақытының қысқаруымен;
 - АКТ-ның енгізілуіндегі үлкен мәнге ие:
 - қабылданатын шешімдердің сапасының жақсаруы;
 - азаматтардың билікке сенімділігінің артуы;
 - билік ұйымдарын қамтамасыз етуге қосымша қоғамның ұсталынымдарының төмендеуі.
- Қазіргі уақыттағы ақпараттық–коммуникациялық технология азаматтардың қызығушылығына бағытталған электрондық үкімет құруға мүмкіндік береді.

Электрондық үкімет құру тарихы ақпараттық технологияның дамуымен қатар жүріп келеді. «Электрондық үкімет» подразумеваает ақпараттық технологияны қолданумен, оның ішінде Интернетті, мемлекеттік ұйымдармен, мемлекет азаматтарымен және жеке бизнеспен өзара электронды қажет құрылғы «Электрондық мемлекет» термині - [e-Government](#) ақпаратты өңдеу, жіберу және таратудың электронды құралдары негізінде (Интернет, телефон, факс, кіру орталықтары, желісіз құрылғылары және басқа коммуникациялық жүйелер.) мемлекеттік басқаруды ұйымдастыру, мемлекеттік органдардың барлық салаларының барлық азаматтарға электронды құралдар көмегімен қызмет көрсету, сол құралдар арқылы мемлекеттік органдардың жұмысы туралы азаматтарды ақпараттандыру.

«Электронды үкімет» жүйесі үш негізгі компоненттен тұрады:

- **Азаматтарға бағытталған компонент:** мемлекеттік ұйымдармен азаматтар арасындағы өзара қарым-қатынас (халықаралық термин бойынша G2C). Азаматтарға үкіметтік қызметтерді пайдаланудың жылдамдығын ұлғайту. Азаматтар үшін кез келген ведомство, кез келген қызмет немесе ақпарат ашық. яғни сұраныстардың орындалу жылдамдығын көтеру және сол сұраныстардың орындалу уақытын азайту.
- **Дербес секторға арналған компонент:** мемлекеттік ұйымдар мен дербес секторлар арасындағы қарым-қатынас (халықаралық термин бойынша G2B), өзара қарым-қатынаста қағаз құжаттарды пайдалану қажеттілігін азайту, осылайша қажетті ақпаратты жинау мен өңдеуді тездету. Қызметтерді ұсынуда біріккен жүйе құру үшін мемлекеттік ұйымдар коммерциялық мекемелермен бірігіп өздерінің каналдарын бере алады. Жақсарған технологияны пайдалана білуі арқасында мемлекеттік сатып алулар ашық түрде өтетін болғандықтан мемлекет шығыны азаяды. «Үкімет-бизнес» модулі қалыпты процедуралардың бірі декларация немесе несиені рәсімдеуді ғана жеңілдетпейді, негізгі оның функциясы - қысқарту, жеделдету және үрдісті автоматтау арқасында азаматтарға өзінің жеке бизнесін құруға мүмкіндік береді. Өйткені жеке

капитал тек экономика, әлеуметтік, мәдениеттің, техниканың және ғылымның дамуы ғана емес, сонымен қатар мемлекеттің дамуы үшін негізгі күш болып саналады.

- **Мемлекеттік басқару ұйымдарына негізделген компонент:** (халықаралық термин бойынша G2G) АКТ көмегінің арқасында әртүрлі мемлекетті басқару органдарының біртұтас корпоративтік желідегі деректерінің интеграциясына, құжат айналымын оптимизациялау мен шешімдерді қабылдау және олардың орындалуының механизмін арттыру мемлекеттік аппараттың тиімді жұмыс істеуінің жоғарылауына әкеледі. Осы үш модуль азаматтардың, топтардың, қоғамның әлеуметтік белсенділігін арттырады. Жүйе іске асқан сайын бюрократия азаяды, кезекке тұрып, қағаз жинау жойылады, азаматтардың апталар, айлар бойы жасайтын рәсімдеу жұмыстары минуттар яки сағаттарда бітетін болады. G2C модулі жалпы портал арқылы қажет құрылымның бетіне оңай шығуға мүмкіндік береді, G2B модулі келісім мен лицензияларды, несие және жеңілдіктерді, G2G модулінің ресурсының формаларын толтырып, уақыт кетірмей-ақ қажет мамандарға шығып оңай жүзеге асыруға болады. Әркімнің өзінің жеке әлемінде, электронды интерфейспен жабдықталған, керек сұрақтарының шешімін табу үшін керемет жағдайлар.

«Электрондық үкіметке» ену- бұл өте күрделі ұйымдастырылған, ұйымдастырушылар күші мен көптеген қаржылық шығынды қажет ететін, экономикалық, технологиялық және социалды үрдіс.

Бұл істегі жеңіс нақты стратегия мен әр кезеңде дұрыс жүргізілген тактика, барлық қатысушылардың әр түрлі деңгейдегі оның ішінде заң шығарушы, орындаушы және сот билігіндегілердің, дербес сектордың, қоғамдық, білім беру мекемелерімен және азаматтардың өзара байланысы. Сонымен бірге бір бірімен байланысқан саяси, құқықтық, техникалық және ұйымдастырылған сұрақтар үшін бүтін комплексті шешу, қаржыландыру көздерін анықтау, мамандарды оқыту керек.

Қазақстанның ақпараттандыру және байланыс агенттігі е-үкіметті құруда Оңтүстік Корея, Сингапур, Италия, Германия және Эстонияның тәжірбиелерін қарастырды, содан кейін барып мамандардың көмегімен Қазақстанда «электронды үкіметті» қалыптастырудың Мемлекеттік бағдарламасы жасалды. Қазақстан Республикасында "электрондық үкімет" қалыптастырудың 2005-2007 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (бұдан әрі - Бағдарлама) Қазақстан Республикасы Президентінің "Бәсекеге қабілетті Қазақстан үшін, бәсекеге қабілетті экономика үшін, бәсекеге қабілетті халық үшін" атты 2004 жылғы 19 наурыздағы Қазақстан халқына Жолдауына сәйкес Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2004 жылғы 8 маусымдағы отырысында N 9 хаттамамен мақұлданған Қазақстан Республикасындағы "электрондық үкімет" тұжырымдамасының ережелері ескеріле отырып әзірленді.

Осы Бағдарламаның негізіне "электрондық үкімет" арқылы - прогрессивті ақпаратты Қазақстанға" қол жеткізу идеясы алынды.

Қазақстанда "электрондық үкіметті" қолданысқа енгізу мемлекеттік органдардың азаматтар мен ұйымдарға ұсынатын қызмет көрсетулер сапасын жақсартуға және мерзімін қысқартуға, мемлекеттік органдар қызметінің ақпараттық базасына қолжетімділікті қамтамасыз етуге, болашақта әкімшілік жүйені жетілдіруді ескере отырып, құрамы жағынан тиімді әрі оңтайлы мемлекеттік аппарат құруға бағытталған.

"Электрондық үкімет" құрудың басты басымдықтары Интернет-байланысқа қолжетімділікті қамтамасыз ету, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласында білім деңгейін көтеру, сондай-ақ мемлекеттік басқару жүйесіне жаңғырту жүргізу болып табылады.

Бағдарламаның мақсаты мен міндеттері

Бағдарламаның мақсаты азаматтар мен ұйымдардың мемлекеттік қызмет көрсетулерге жылдам әрі сапалы қолжетімділігін қамтамасыз ету және АКТ-ны кеңінен қолдану арқылы мемлекеттік органдардың жұмыс істеу тиімділігін арттыру болып табылады.

Аталған мақсаттарға жету үшін мынадай міндеттерді орындау керек:

1. мемлекетке, азаматтар мен ұйымдарға ақпараттық қоғам жағдайларында жұмыс істеуге мүмкіндік беретін нормативтік құқықтық және әдіснамалық база құру;
2. мемлекеттік органдардың е-қызмет көрсетулерін қалыптастыру мен дамыту;
3. е-Үкіметтің қызмет көрсетулеріне қолжетімділікті қамтамасыз ету, ақпараттық теңсіздікті жою және АКТ саласында білім деңгейін арттыру жөнінде жұмыстар ұйымдастыру;
4. е-Үкімет инфрақұрылымының базалық құрамдас бөліктерін қалыптастыру және мемлекеттік органдардағы ақпараттық инфрақұрылымды оңтайландыру;
5. е-Үкіметтің ақпараттық инфрақұрылымын қорғауды қамтамасыз ету.

Қазақстанда "электрондық үкіметті" қолданысқа енгізу мемлекеттік органдардың азаматтар мен ұйымдарға ұсынатын қызмет көрсетулер сапасын жақсартуға және мерзімін қысқартуға, мемлекеттік органдар қызметінің ақпараттық базасына қолжетімділікті қамтамасыз етуге, болашақта әкімшілік жүйені жетілдіруді ескере отырып, құрамы жағынан тиімді әрі оңтайлы мемлекеттік аппарат құруға бағытталған.

"Электрондық үкімет" құрудың басты басымдықтары Интернет-байланысқа қолжетімділікті қамтамасыз ету, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласында білім деңгейін көтеру, сондай-ақ мемлекеттік басқару жүйесіне жаңғырту жүргізу болып табылады.

Электрондық мемлекеттік қызмет көрсетуді қалыптастыру кезінде әкімшілік процестерге технологиялық қайта жабдықтау жүргізу көзделетін болғандықтан, "электрондық үкімет" құру сонымен қатар мемлекеттік басқару жүйесін ұдайы жетілдіріп отыруға мүмкіндік береді.

әлемдік тәжірибені талдауды ескере отырып, Қазақстанда "электрондық үкімет" құрудың ұзақ мерзімді болашағы бар және ол үш кезеңде іске асырылатын болады.

«Электрондық үкімет» (e-Government) термині барлық мемлекеттік органдардың басын біріктіріп, оларға интернеттің, электронды терминалдардың немесе тіпті ұялы телефондардың көмегімен тұрғындарға қызмет көрсетуге мүмкіндік беретін біртұтас жүйені білдіреді. Жеке тұлғаларға ғана емес, компания мен кәсіпкерлерге де.

Электрондық үкімет – ақпараттық-коммуникациялық технологияларды кең қолдану жолымен азаматтарға және ұйымдарға қызметтерді ұсынуға максималды бағытталған, мемлекеттік органдардың жұмыс істеу.«Электрондық үкімет енгізу – бұл мемлекеттік басқарудың тиімділігін жоғарлатуға бағытталған, әкімшілік реформаның маңызды элементі. Біріншіден, ол мемлекеттік процедуралардың тұнықтығын қамтамасыз етеді, сыбайлас жемқорлықты төмендетуге мүмкіндік туғызады. Екіншіден, мемлекеттік аппаратты ұстау бойынша мемлекеттік шығындарды қысқартады және бір уақытта мемлекеттік қызметкерлердің әлеуметтік жағдайын жоғарлатады. Үшіншіден қызметінің кәсіпкерлігі мен ПҚК жақсартады. Төртіншіден, мынадай салықтарды төлеу, әртүрлі құжаттарды рәсімдеу және алу сияқты процедураларға көп уақыт кетірмеуге мүмкіндік береді... » Нұрсұлтан Назарбаев.

Аздаған уақыт ішінде порталдың қалыптасуы ақпараттық, интерактивтік және транзакциялық үш кезеңді басынан өткерді, порталда интерактивтік сервистер саны мен қызмет түрі өсті, онлайн төлемдер мен айыппұлдар төлеуге мүмкіндік ашылды.

«Электрондық үкімет» дамуының игі нәтижесі ретінде, БҰҰ-ның рейтингіне сәйкес, Қазақстан әлемдегі алдыңғы қатарлы 50 елдің құрамына кіруге мүмкіндігі бар.

Пайдаланан әдебиеттер

1. Қазақстан республикасында «Электрондық үкімет» қалыптастырудың 2005-2007 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдаламасы 10.11.2004ж.
2. Назарбаев Н. Қазақстан дағдарыстан кейінгі дүниеде: болашаққа интеллектуалдық секіріс // Егемен Қазақстан. 14 қазан 2009 жыл. 1-2 б.
3. Т.Хакимова. Ақпараттық технологияларды мамандықтары бойынша оқытуда «Электрондық үкімет» программасының архитектураларының айырмашылығының рөлі